

АДУКАЦЫЙНЫ СТАНДАРТ ВУЧЭБНАГА ПРАДМЕТА “БЕЛАРУСКАЯ МОВА” (I–XI КЛАСЫ)

1. МЭТА ВЫВУЧЭННЯ ПРАДМЕТА

Мэта вучэбнага прадмета “Беларуская мова” ў I–IV класах – авалоданне вучнямі функцыянальнымі сродкамі беларускай мовы для эфектыўнага іх выкарыстання ў розных сітуацыях маўленчых зносін.

Мэтай вывучэння вучэбнага прадмета “Беларуская мова” ў V–XI класах з’яўляецца сфарміраваць у вучняў сістэму ведаў пра мову і маўленне, навучыць карыстацца беларускай мовай ва ўсіх відах маўленчай дзейнасці (чытанне, слуханне, гаварэнне, пісьмо); развіваць інтэлектуальную, камунікатыўную, духоўна-маральную, грамадзянскую культуру вучняў.

2. ЗАДАЧЫ ВЫВУЧЭННЯ ПРАДМЕТА

на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

(агульнаадукацыйныя ўстановы з рускай мовай навучання)

- авалоданне мовай як сродкам зносін у працэсе комплекснага фарміравання навыкаў маўленчай дзейнасці (слухання, чытання, гаварэння і пісьма) на аснове засваення моўных ведаў;
- маральна-эстэтычнае, лінгвакультуралагічнае развіццё асобы вучня праз далучэнне да нацыянальна-культурнай спадчыны;
- інтэлектуальнае і сацыяльна-асобаснае развіццё (развіццё індывідуальнасці, самастойнасці, актыўнасці, крытычнасці, творчасці і інш.) дзіцяці сродкамі вучэбнага прадмета;

3. ЗМЕСТ АДУКАЦЫІ ПА ВУЧЭБНЫМ ПРАДМЕЦЕ

“БЕЛАРУСКАЯ МОВА”

на I ступені агульнай сярэдняй адукацыі

(агульнаадукацыйныя ўстановы з рускай мовай навучання)

Гукі і літары

Асаблівасці вымаўлення зычных [р], [ж], [ш], [ц], [дж], [ч], [г], [ў], [дз’], [ц’], спалучэння [шч] і галосных гукаў.

Гукі [дз’], [дж] і іх абазначэнне на пісьме.

Гук [ў] і яго абазначэнне на пісьме. Вымаўленне і правапіс слоў з ў. Ужыванне ў у беларускай мове замест *в, л* у рускай мове (*водк* – *воўк*).

Напісанне літары *і*, апострафа.

Гукі і літары. Абазначэнне гукаў на пісьме літарамі. Алфавіт. Вялікая літара ў словах, якія абазначаюць імёны, імёны па бацьку, прозвішчы, геаграфічныя назвы, клічкі жывёл.

Галосныя гукі. Склад. Складаўтваральная роля галосных. Падзел слоў на склады.

Націск. Націскныя і ненаціскныя склады. Словы рускай і беларускай моў, якія адрозніваюцца націскам (*спіна* – *спина́*, *кравіва* – *краві́ва*).

Вымаўленне і правапіс галосных *о, э–а; е, ё–я*.

Зычныя гукі. Вымаўленне і правапіс цвёрдых і мяккіх зычных. Абазначэнне на пісьме мяккасці зычных літарамі *я, е, ё, і, ю, ь*. Вымаўленне і напісанне слоў з *д–дз’, т–ц’*. Няпарныя цвёрдыя зычныя [ж], [дж], [р], [ч], [ш], [ц]. Правапіс галосных пасля іх.

Вымаўленне і правапіс парных звонкіх і глухіх зычных [б–п], [г–х], [д–т], [з–с], [б’–п’], [г’–х’], [дз’–ц’], [з’–с’] [ж–ш], [дж–ч] на канцы слоў і перад зычнымі.

Вымаўленне і правапіс падоўжаных зычных.

Функцыя і правілы ўжывання раздзяляльных знакаў: мяккага знака і апострафа.

Вызначэнне паслядоўнасці гукаў у слове; абазначэнне іх літарамі ў адпаведнасці з вывучанымі нормаў беларускага правапісу.

Перанос слоў. Асаблівасці пераносу слоў з [ў], [дж], [дз’], [й], падоўжанымі зычнымі, мяккім знакам і апострафам.

Карыстанне арфаграфічным слоўнікам.

Тэкст

Тэкст. Тэма і асноўная думка тэксту. Загалавак. Часткі тэксту: пачатак, асноўная частка, канцоўка. План тэксту.

Тэкст-апавяданне і тэкст-апісанне.

Сказ

Сказ як закончаная думка. Афармленне сказа на пісьме.

Галоўныя (дзеянік і выказнік) і даданыя (без дыферэнцыяцыі) члены сказа, сувязь слоў у сказе.

Апавядальны, пыталыны, пабуджальны сказы. Клічны сказ. Іх інтанацыя. Перадача інтанацыі на пісьме з дапамогай знакаў прыпынку ў канцы сказа.

Сказы з аднароднымі членамі, іх інтанацыя. Знакі прыпынку ў сказах з аднароднымі членамі. Выкарыстанне злучнікаў *і, а, але* для сувязі аднародных членаў сказа.

Слова

Значэнне слова.

Сінонімы і антонімы.

Знаёмства на практычным узроўні з міжмоўнай аманіміяй у беларускай і рускай мовах (бел. *нядзеля* – рус. *неделя*).

Карыстанне тлумачальным і перакладнымі слоўнікамі (руска-беларускім і беларуска-рускім).

Склад слова

Часткі слова: корань, аснова і канчатак, прыстаўка, суфікс.

Роднасныя словы. Корань як агульная частка роднасных слоў.

Канчатак як зменная частка слова, якая служыць для сувязі слоў у сказе. Нулявы канчатак.

Аснова слова як частка слова без канчатка.

Прыстаўка. Правапіс прыставак **аб-, ад-, над-, з-, с-**. Адрозненне прыстаўкі ад прыназоўніка.

Суфікс.

Прыстаўка і суфікс як сродкі ўтварэння новых слоў.

Часціны мовы

Назоўнік. Назоўнікі, якія адказваюць на пытанне *хто?* і назоўнікі, якія адказваюць на пытанне *што?* Род назоўнікаў. Назоўнікі, род якіх у беларускай і рускай мовах не супадае (напрыклад: *гусь, сабака, медаль*). Змяненне назоўнікаў па ліках. Назоўнікі, лік якіх у рускай і беларускай мовах не супадае (напрыклад: *крупa – крупы, пение – спевы, семена – насенне*). Склоны і скланавыя пытанні. Вызначэнне склонаў назоўнікаў. Назоўнікі I, II, III скланення і іх канчаткі. Адрозненне націску ў граматычных формах назоўнікаў у рускай і беларускай мовах (*галаву – голову, нагу – ногу*).

Займеннік. Роля ў маўленні. Займеннікі 1, 2, 3 асобы адзіночнага і множнага ліку. Змяненне асабовых займеннікаў па склонах (на практычным узроўні). Правапіс асабовых займеннікаў з прыназоўнікамі.

Прыназоўнік. Правапіс прыназоўнікаў з назоўнікамі і займеннікамі.

Прыметнік. Залежнасць формы прыметніка ад формы назоўніка. Вызначэнне роду, ліку, склону прыметнікаў. Скланавыя канчаткі прыметнікаў адзіночнага і множнага ліку. Адрозненне націску ў граматычных формах прыметнікаў у рускай і беларускай мовах (*маленькі – маленький, старэнькі – старенький*).

Дзеяслоў. Час, лік, асоба дзеяслова. Неазначальная форма дзеяслова. Змяненне дзеясловаў у цяперашнім і будучым часе па асобах і ліках. Дзеясловы I і II спражэння і іх канчаткі. Адрозненне націску ў граматычных формах дзеясловаў у рускай і беларускай мовах (*весці – вести, нести – нести*). Утварэнне дзеясловаў прошлага часу з дапамогай суфіксаў **-ў, -л**. Змяненне дзеясловаў адзіночнага ліку прошлага часу па родах. Правапіс **не** з дзеясловамі. Правапіс дзеясловаў на **-цца, -ся**.

Маўленча-камунікатыўная дзейнасць

Успрыманне на слых ці чытанне вучэбных тэкстаў, гутарка па змесце пачутага ці прачытанага тэксту з мэтай дасягнення адэкватнага разумення.

Вылучэнне незразумелых слоў і выразаў і ўстанаўленне іх значэння, суаднясенне зместу з ілюстрацыяй.

Вылучэнне і асэнсаванне лінгвакраіназнаўчай інфармацыі з тэкстаў практыкаванняў.

Вуснае маўленне (гаварэнне)

Фарміраванне арфаэпічна правільнага вымаўлення.

Падрабязны пераказ тэксту па пытаннях, апорных словах, плане.

Самастойная пабудова выказвання на прапанаваную тэму па калектыўна складзеным плане.

Пісьмовае маўленне

Спісванне слоў, сказаў, тэкстаў з друкаванага ці рукапіснага ўзору.

Запіс пад дыктоўку слоў, сказаў, тэкстаў.